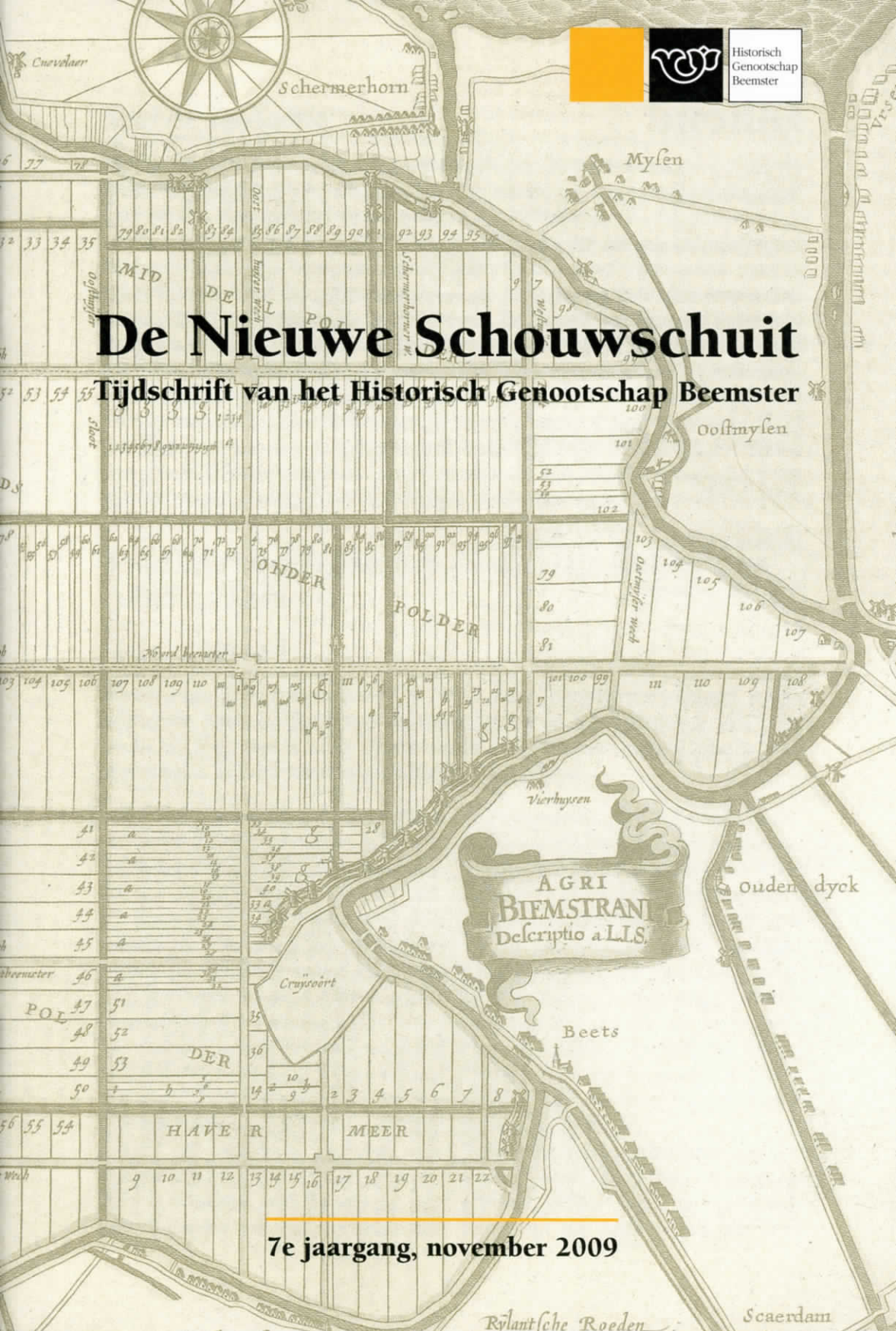

Historisch Genootschap Beemster

De Nieuwe Schouwschuit

Tijdschrift van het Historisch Genootschap Beemster

7e jaargang, november 2009

Inhoud

Van de redactie 1

Jeugdherinneringen van Dieuwertje Ruijterman (1869 - 1956) 1

Beemsterbeurs te Purmerende. 8

De geschiedenis van het schouwen in de Beemster. 9

Museumstukken: Voedselzak. 15

Zomerstal - een oud Noord-Hollands gebruik 16

Zwaansvliet. 21

De Beemster jaren van Jac. Jongert 25

Reacties van lezers. 28

Van de Redactie

Ze zijn weer langs geweest, zo'n maand geleden, de schouwmeesters. Aan die bijna 400-jarige traditie van het schouwen mocht wel eens aandacht geschonken worden. Dat gebeurt in het artikel *De geschiedenis van het schouwen in de Beemster*. De gelegenheid die het artikel ons biedt om een echte schouwschuit te laten zien laten we niet onbenut. Trekschuiten komen ook voor in deze *Schouwschuit*: een kunstig knipsel uit de negentiende eeuw toont de bevroren Where met daarin de trekschuit van Purmerend op Hoorn. Dieuwertje Ruijterman reisde in haar jonge jaren een keer met de trekschuit van de Rijp naar Amsterdam, maar dat was luxe - de lange weg naar school en naar familieleden elders in de Beemster legde ze te voet af.
Dit, en meer, is in deze Schouwschuit bijeengebracht door een redactie die in het afgelopen jaar van samenstelling is veranderd. Jammer dat Aukje Greydanus afscheid heeft genomen. Daarmee zijn we een kritisch redactielid kwijt geraakt. Maar gelukkig is V.S.E. Falger ons komen versterken.

Jeugdherinneringen van Dieuwertje Ruijterman (1869 - 1956)

Dieuwertje Ruijterman

Dieuwertje Ruijterman heeft in 1947 haar jeugdherinneringen opgeschreven; herinneringen aan de familieleden en herinneringen aan haar leven als jong meisje in de Beemster. In onderstaand verhaal zijn de herinneringen de familieleden gedeeltelijk weggelaten.

Mijn ouders waren Krelis Ruijterman en Antje Kramer. Ze zijn op 4 mei 1862 getrouwd; mijn vader was toen 26 jaar en mijn moeder 22 jaar oud. Ze trouwden bij de ouders van mijn moeder in - dat was toen nogal gebruikelijk. Tegenwoordig komt dat ook veel voor, maar noodgedwongen vanwege de grote woningnood.
De ouders van mijn moeder woonden in een watermolen, waarvan er vroeger in de Beemster vijftig waren. Die zijn later allemaal afgebroken en door stoom- en electrische gemalen vervangen. De molen waar mijn grootouders in woonden was de voorste van een rij molens van vier, en heette dus de bovenmolen - zo'n rij molens heette een gang. De gang waar grootvaders molen in stond heette het Woudergang - die hoek in de Beemster, dichtbij Schermerhorn, heette het Woud. Dan kwam, aan de Westdijk, het Rijpergang, het Graftdijkergang, en het Spijkerboordergang, vervolgens aan de Zuiddijk het Jispergang, en dan voorbij Purmerend kwam Draaioord en vervolgens het Kwadijkergang, dan waren er nog een aantal molens bij de Beets.
Toen mijn ouders bijna twee jaar getrouwd waren werd hun een zoontje geboren, Klaas werd hij genoemd. Ruim vijf jaar later op 30 juli 1869

werd er een dochtertje geboren - dat was ik. Mijn ouders wilden nu ook liever een eigen huis hebben en dat lukte. Zij huurden aan de Beemsterdijk, dicht bij de Rijp, een klein huisje met een groot erf, een boomgaard en een flinke tuin. Zes jaar nadat ik geboren was kwam er weer broertje, Cornelis geheten, en ruim drie jaar daarna, op 28 september 1878, een zusje die Gerritje werd genoemd. Met dat zusje was ik erg blij. De oudelui hadden nu een heel gezin en er kwam heel wat bij kijken om de eindjes aan elkaar te knopen, maar dankzij de grote werklust van mijn ouders hadden wij toch een bescheiden weelde.

Zo kwam de tijd dat wij naar school moesten. Mijn oudste broer ging heel naar de school op de hoek Hobrederweg-Jisperweg. Dat was een afstand waarover een kind wel twee uur loopt, maar omdat hij daar al een jaar op school was geweest wilde hij daar liever blijven. Ik hoefde niet zo ver, maar dat was toch ook een tippel van ongeveer een uur. Het was toen zo dat de kinderen al met hun vijfde jaar naar school gingen, en niet zoals nu na de zomervakantie maar met Mei - ik werd toen de 30e juli zes jaar.

De school begon om negen uur en duurde tot twaalf uur, dan aten de kinderen die overbleven hun boterhammen op en die dichtbij woonden gingen naar huis om te eten. Om één uur begon de school weer en om drie uur ging de school uit - dan gingen de kinderen in groepjes de vier wegen uit want de school stond op het kruispunt Jisperweg - Volgerweg. Dat naar huis gaan ging spelenderweg. Schoolblijven hoefde ik niet toen ik nog klein was, maar later gebeurde dat wel eens en dan moest ik alleen die lange weg langs. In de dagen dat ik op school kwam waren er ongeveer honderd kinderen en er was maar één meester, die was ook hoofd der school, Meester Mars. Wat had die

Het huisje aan de Westdijk tussen de Rijperweg en Volgerweg, op de plaats waar voorheen de Grafter Molengang was. Voor het huisje staan de kinderen van de familie Hoek die, ten tijde van de foto in ca. 1910, het huisje bewoonde.

man toch een taak om al die klassen onderwijs te geven en de orde te bewaren. De school was één grote ruimte en dan kwam er in de laagste klas nogal eens een scholier van de hoogste om de kleintjes te helpen en zoet te houden. Er waren zes klassen - soms was er een jongen die wat verder moest leren en die bleef dan langer dan zes jaar op school. Met de grote jongens had de meester nogal eens wat te doen - die waren soms erg brutaal en dan moesten zij de klas uit. Soms wilden ze niet en dan sleurde meester ze de klas uit - het was soms bij vechten af.

Ik heb alle klassen doorlopen; het laatste jaar kwam er een onderwijzer bij. De banken werden wat dichter bij elkaar gezet en in het midden kwam een ruimte met aan beide kanten van die ruimte drie rijen banken, aan de éne kant de laagste klassen en aan de andere kant de hoogste klassen. Nadat ik zes klassen doorlopen had ging ik van school af, onder tranen want ik hield van leren. Ik begrijp nog niet dat die meester mij zoveel heeft geleerd, want we hadden behalve lezen, schrijven en rekenen ook aardrijkskunde en geschiedenis.

Juist in de dagen dat ik van school ging deed mijn broer Klaas examen voor onderwijzer - die was dus bevoegd om voor de klas te staan. Grote blijdschap en een zorg minder voor mijn ouders. Vader was een gewoon arbeider en dan was het een hele opoffering om een kind tot zijn 18e jaar te verzorgen en te kleden. Hun oudste zoon had al heel gauw een vaste betrekking in Blokker. Toen ik van school af was moest ik moeder helpen met het werk en op zusje passen. Ik moest veel breien - veel lange zwarte kousen.

Het huisje waarin wij woonden was klein. Je ging naar binnen en dan kwam je in een kleine ruimte, het achtereind, en van daaruit kwam je in het woonvertrek. Dat was kamer, slaapkamer en keuken. Die ruimte was ook klein, hoogstens vier meter lang en twee en een half meter breed - als je op een stoel stond kon je de zolder raken. Er was een ruime schoorsteen en dat was ook wel goed want dan kwam er verse lucht naar binnen. Aan de ene kant van de kamer waren twee bedsteden met daartussen een ruime vierkante kast. In de ene bedstee, waar vader en moeder sliepen, was aan het voeteneinde in de hoogte een krib waarin één van de kleinste kinderen sliep. In de andere bedstee was een boven- en een onderkooi. De bovenkooi was het logeerbed - in de onderkooi sliepen twee kinderen. Ik heb er in geslapen en ook

± 1870. Wieg met kleed in museum Betje Wolff

mijn zus met mijn broer Cor. Mijn zus heeft het er nu nog wel over hoe benauwd het was in die onderkooi, vooral als mijn broer Klaas overkwam en die in dat bovenbed moest slapen. Nu was zo'n onderkooi niets bijzonders in die tijd - haast in elk huis was zo'n kooi, maar wel iets ruimer. Tegenover de bedstedenwand was een raam met de tafel er voor. Vader en moeder hadden ieder hun plaats in het hoekje bij die tafel. Achter moeder's plaats stond, toen mijn broer Cor en later mijn zus Ger geboren werd, de wieg.
Die wieg was een langwerpige rieten mand met aan voor- en achterkant een kap. Die kappen waren met doek bekleed en over de hele wieg lag een tamelijk zwaar kleed dat aan één kant open gehaald kon worden om het kindje erin of uit te halen, maar anders bleef het dicht. Dus zo'n kind kreeg eigenlijk nooit buitenlucht.
Cor was een druk kind waar moeder heel veel zorg mee had. Ik was er bij toen hij een flesje rode terpentijn op tafel zag staan. Moeder gebruikte dat om rode wrijfwas te maken. Je kocht een stukje bijenwas en wat terpentijn en liet dan de bijenwas in de terpentijn oplossen. Moeder en ik zagen dat broertje het flesje nam en er een flinke teug uit dronk. Het duurde maar kort of Corrie raakte bewusteloos - moeder had de tegenwoordigheid van geest om wat melk warm te maken en dat bij hem naar binnen te gieten. Gelukkig raakte hij daardoor aan het braken en kwam de terpentijm naar buiten. Hij was gered. Hij is ook een keer uit een boom gevallen met zijn hoofd op de stenen - hij bloedde vreselijk. Moeder verbond zijn hoofd en ging met hem naar een vrouw die kon *belezen.* Vroeger geloofden mensen in genezing door belezen. Dat belezen bestond hierin dat degene die de gave bezat een soort gebed prevelde en de één of andere zalf of medicijn aan-

Belezers werden in de 19e eeuw nog vaak te hulp geroepen. De auteur J. de Vries uit Graft beschrijft het geloof dat door belezing brandwonden, spruw of welke kwaal dan ook, kon worden genezen. Spruw, 'eene uitvinding van den Booze', werd bijvoorbeeld belezen door het uitspreken van de tekst: "Spruw, spruw, spruw! gij komt van de aarde, gij gaat naar de aarde. Ik gebied u in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes, wijk spruw". Voor 'spruw' kon ieder andere kwaal worden ingevuld. Ook dieren werden belezen. Was een paard kreupel: "men strijkt het driemaal met de gewigtige letters T.E.F. over den bezeerden voet, en het loopt binnen drie dagen rond. Anderen snijden eene zoode uit, waarop het kranke beest den voet gezet heeft, en werpen die onder het murmelen van eene of andere zegenspreuk weg. Het paard was ook van ouds een dier, waarvan de duivel gaarne gebruik maakte en dat daarna, want de duivel liet altijd schade achter, door kreupelheid getekend werd". Leidde het belezen niet tot genezing, dan geloofde degene die om belezing vroeg er eigenlijk niet in.

Ger Ernsting.

Bron:

J. de Vries. *Wat er in de negentiende eeuw van eene oude volksgewoonte onder ons is overgebleven.* Volks-almanak voor het jaar 1866; uitgegeven door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, Amsterdam

raadde en dan volgde de genezing.

Als er kermis was in de Beemster, dan was er in de Rijp op 't Oosteinde ook een kleine kermis, een paar snoepkramen en een draaimolen. De draaimolen kostte één cent in een bakje en twee cent op een paard of een leeuw, maar in de binnenrij was wel een beest dat ook een cent kostte, onder andere een gans. Ik ging op de gans zitten maar die was nogal glad en ik kon me niet houden en gleed eraf. De molen draaide door en ik moest mee hollen zo hard als ik kon want er was geen vloer onder die beesten en bakken. Eindelijk stopte de draaimolen en de baas van de molen zei tegen me "je had wel hartstikke dood kunnen wezen".

Er schiet mij nog iets uit mijn kinderjaren te binnen, namelijk dat ik als kind met de trekschuit heb gereisd. Ik denk dat ik zowat 10 jaar oud was

AANKONDIGING

ingevolge de wet van den 23sten April 1880 (*Staatsblad* n° 67), betreffende de openbare middelen van vervoer. Ondernemer JAN VERDONK, Beurtschipper, wonende te de Rijp. Beurtveer met eene **Zeilschuit**, genaamd *de Koophandel*, tusschen de Rijp en Amsterdam v. v. langs de Beemster Ringvaart en het Groot Noordhollandsch Kanaal over Purmerende en Buiksloot, of ook langs de Ringvaart der Starnmeer en de Zaan over Zaandam. Bij den aanvang der reis beschikbaar voor minstens 8 personen.

Vertrek van de Rijp des Maandags 's morgens 5 uur en Donderdags 's morgens ten 7 ure.

Aankomst te Amsterdam des Maandags 's morgens ten 11 ure, en des Donderdags 's namiddags 1 uur.

Vertrek van Amsterdam Maandag 's namiddags 2½ uur en Vrijdag 's namiddags 1 uur.

Aankomst te de Rijp Maandag 's avonds omstreeks 8 uur en Vrijdag 's avonds omstreeks 7 uur.

Tarief voor passagiers: enkele reis *f* 0.25, heen en terug *f* 0.50. Kleine bagage vrij.

Beurtvaart vanuit de Rijp: advertentie in De Opregte Haarlemsche Courant d.d. 30 November 1880

Dieuwertje moet met de zeilschuit 'de Koophandel' naar Amsterdam gereisd zijn. Er werd kennelijk niet alleen op zeil gevaren maar ook, bij ongunstige wind, op paardekracht. 'Schipper Visser', die volgens Dieuwertje de veerdienst op Amsterdam heeft overgenomen, was een familiebedrijf dat al vanaf 1780 een veerdienst van Alkmaar naar de Rijp v.v. onderhield. In 1898 liet Simon Visser een motorschip bouwen dat de naam 'Koophandel de Rijp' krijgt. Er volgden er meer en in 1930 vaart 'Schipper Visser' al met 7 motorschepen op diverse binnenlandse bestemmingen. 'De Rijp' was inmiddels uit de naam weggelaten - de schepen heetten Koophandel 1-7. In 1966 werd de firma opgeheven.

Ger Ernsting

Bron

De Kroniek; Historisch tijdschrift voor Graft - de Rijp en Schermer, jaargang 26, nummer 2.

toen ik al vroeg uit mijn bed geroepen werd. Moeder vertelde mij dat ik met grootmoeder mee naar Amsterdam mocht. In mijn zondagsche kleren bracht vader mij naar de Rijp. Schoolplicht bestond toen nog niet. In het begin van de Rijp had je een breed pad of steeg en dat leidde naar het Hoofd, de aanlegplaats voor de Jaagschuit. Dat pad bestaat nog. Rechts van het pad stond de woning van de beurtschipper, schipper Verdonk. Bij de ingang van dat pad stond een grote paal met bovenin een grote bel die werd geluid als de beurtschipper vertrekken ging. Toen vader en ik bij de woning van de schipper aankwamen was grootmoeder al aanwezig en ook mijn tante uit Amsterdam met twee kinderen. Schipper Verdonk nodigde ons uit om mee te gaan naar de schuit. Ik nam afscheid van vader en ging vol verwachting naar de schuit. Het was hoofdzakelijk vracht wat vervoerd werd, maar er was ook een aardige kajuit waar wij in konden zitten. Een paard werd aan een lijn ervoor gespannen en één van de twee knechten liep met het paard - de andere bleef aan boord. En zo gingen wij de ringsloot door tot Spijkerboor en toen door het kanaal naar Purmerend. Daar moesten wij een hele poos in de sluis wachten, en werd er van paard gewisseld. Het was prachtig weer. De schipper zorgde voor koffie - ik kreeg een appel. Die waren er al, want het was nazomer. In de namiddag kwamen we in de woning van tante aan, die woonde op de Hoogte Kadijk, dichtbij de bierbrouwerij 'De gekroonde Valk'. In de loop van de middag kwamen de beide knechts de bagage thuis brengen. Ze kregen ieder een borrel. Die knechts waren Hein van der Hoeven en Piet Bruin. Later, toen schipper Verdonk overleden was, heeft schipper Visser die dienst overgenomen.

Na een paar dagen gingen wij op dezelfde manier terug als we gekomen waren, met de trekschuit. En zo ben ik dan met de trekschuit naar Amsterdam geweest, en dat zal nu zowat 70 jaar geleden wesen.

Ook heb ik eens met het Hoornsche schuitje gereisd. Dat was in de tijd dat mijn broer Klaas in Hoorn bij het onderwijs was. Hij was toen bij mijn tante in huis en ik mocht daar komen logeren. Van de Beemsterdijk konden wij met een buurman meerijden, want die ging met kaas naar de kaasmarkt in Edam. Wij gingen mee tot Kwadijk en daar gingen wij op de trein. Toen ik weer terug moest was dat niet zo eenvoudig, maar 't Hoornsche schuitje kon me een stuk heen brengen. Mijn broer Klaas bracht mij er 's morgens al tijdig heen. Er waren meer passagiers, meest kooplui die de boer op moesten. Het ging de Jaagweg langs tot Avenhorn en daar moest ik uitstappen.

Ik weet niet of die schuit nog verder ging - ik ging lopen, de Middelweg langs tot aan de Oosthuizerweg. Daar even links woonde een oom van mij, een broer van vader, en daar bleef ik een paar dagen logeren. En toen moest ik toch op huis af, lopend, de Middelweg tot aan Middenbeemster, dan de Rijperweg tot het eind en dan nog een stukje dijk en dan was je eindelijk thuis. Maar ik kan me niet herinneren dat ik het erg vond, je was niet anders gewoon. En zo heb ik de

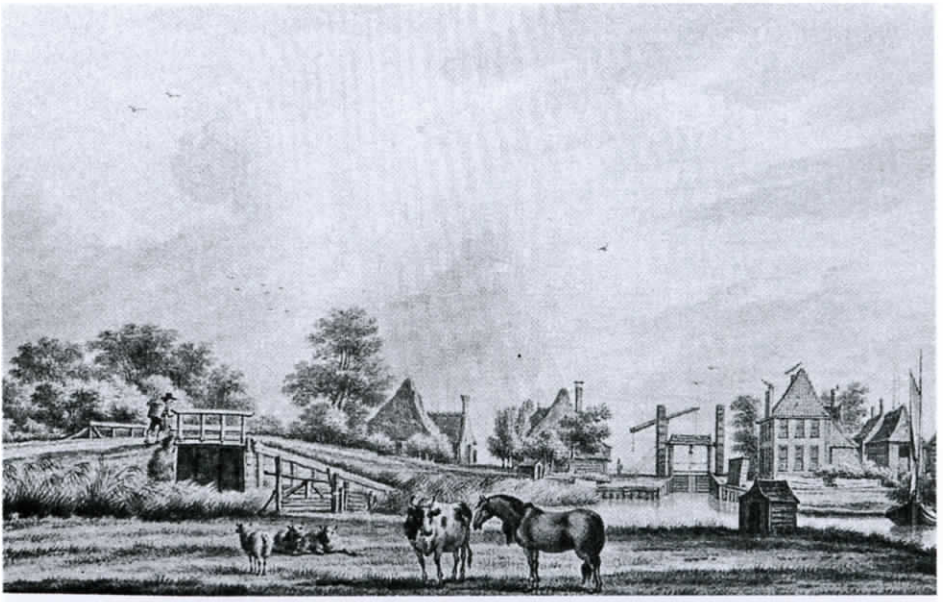

Tekening J. Bulthuis, 1794
De overhaal te Avenhorn in de trekvaart Hoorn-Alkmaar, aan het eind van de 18e eeuw. Dieuwertje stapte hier uit - ook de schuit ging niet verder. Wie via de trekvaart naar Alkmaar wilde moest hier overstappen. In Rustenburg, waar ook een overhaal was, moest nogmaals worden overgestapt. Zie Veenhoperkogge (december 1999)

trekschuit meegemaakt en later de boot van de Rijp naar Amsterdam en toen de Noordhollandsche Tram.
Als ik er nog aan denk wat mijn ouders ook gelopen hebben als zij op een dag uitgingen. Vader werkte de gehele week lange dagen en dan gingen zij zondags soms naar vaders broer, die woonde aan de Middelweg/ Oosthuizerweg, 's morgens heen en 's avonds terug. Of naar een broer van moeder, die woonde aan 't eind van de Rijperweg bij de Purmerenderweg, dus de hele Beemster door. Ik heb het zelf ook meermalen gelopen. En niettegenstaande mijn ouders hard gewerkt hebben zijn ze tamelijk oud geworden. Vader is op vijfentachtig jarige leeftijd overleden, en moeder is tweeënnegentig geworden. Mijn grootmoeder van moeder's kant is ook 92 geworden. Wat een gezonde sterke mensen.

Met dank aan de heer T. Schermerhorn, een nazaat van de familie Visser, die ons de advertentie van de beurtschipper Verdonk toestuurde.

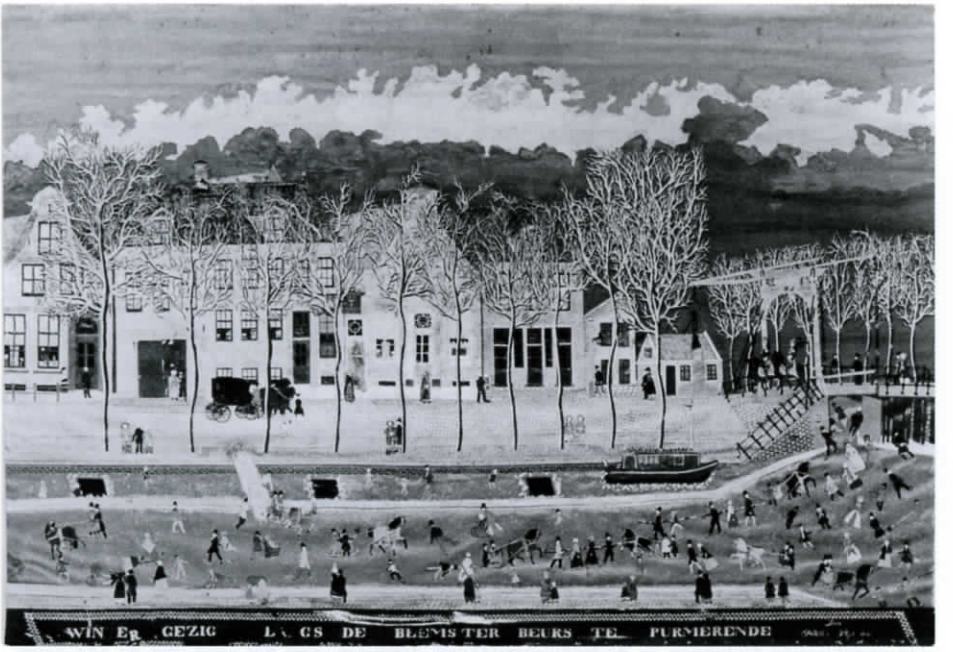

Beemsterbeurs te Purmerende

Wijndel J.G. Jongens © fotografie & tekst (foto repro 1965)

Ondertitel van dit naïef aandoende tafereel is; *'winter gezigt langs de Beemsterbeurs te Purmerende' (anno 1851)*, vervaardigd door Neeltje Prijs *(Neck 25.05 1803 – Purmerend 11.03 1863)*, uitgevoerd in *knipwerk* met gekleurd papier. Dit fraaie historische stuk *(75 cm hoog x 1 m.10 breed)* was te zien in een collectie bij het Purmerends museum, gevestigd in voorheen het gemeentehuis op de Kaasmarkt nr. 20. Vanaf de Zuyderzee, via *Purmer A* of *Ee* nabij Monnickendam, nu het *Stinkevuil,* was *Rietveengeul* de *Weer* voor 1402 een getijdenstroom tussen het *Bamestra-* en *Purm*eer. Deze oude vaarweg heeft hier een stevige ijsvloer, waarin bijten zijn gehakt, toen verplicht ter bestrijding van een eventuele brand. Erin vastgevroren, herkenbaar aan de korte mast, ligt de trekschuit op Hoorn, via Oosthuizen. Veel details van ijspret; schaatsers, sommige lijken te vallen door naïef perspectief, anderen duwen een slee. Zelfs acht arrensledes met passagier en paard ervoor zijn afgebeeld. Op de voorgrond de *Bierkade*, aan de overkant de *Beemsterbeurs*, beide met kijkers. De huizenrij begint met een apotheek, de diligence staat voor herberg *'de Vergulde Roskam'*. Het pand met tuitgevel, thans Wagenbeurs 2, heeft in het bovenlicht der voordeur heden 't beemsterwapen met rode koe. Rechts een gietijzeren ophaalbrug over de Beemsterringvaart, juist de hoek om vóór de Beemsterbrug heet het Beemsterburgwal met onderweg nog een afslag genaamd Beemstersteeg. Dit deel van de Where werd gedempt in 1965 wegens toenemend autoverkeer.

Met dank aan het *Edams museum*

De geschiedenis van het schouwen in de Beemster

Linda Koopman

De naam van dit tijdschrift, De Nieuwe Schouwschuit, verwijst naar de bootjes, die bij het schouwen van sloten werden en worden gebruikt. Schouwen betekent het inspecteren van de staat van onderhoud van sloten, dijken, dammen, wegen, bruggen, bomen, etc. Wat de sloten betreft gaat het er om deze op breedte en diepte te houden en te zuiveren van riet, flab en andere planten, zodat de aan- en afvoer van water goed kan verlopen.
In dit artikel wordt nagegaan, sinds wanneer er wordt geschouwd, door wie en op welke wijze, aan de hand van keuren en ordonnanties die in archieven zijn terug te vinden.

In oktober 2009 vond de meest recente jaarlijkse schouw van de sloten in de Beemster plaats. Het gaat daarbij om het controleren van het onderhoud van de sloten, die hiertoe in vijf categorieën zijn verdeeld: tochten, wegsloten, schouwsloten, dijksloten en overig water. De eigenaren zijn via advertenties, brieven en andere publicaties op de hoogte gesteld.
De schouw wordt in de Beemster door veertien schouwmeesters uitgevoerd, die alleen gedurende deze periode in dienst van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) zijn. Deze instantie is verantwoordelijk voor de waterhuishouding in de polder en heeft de belangrijke taak het waterpeil op de goede hoogte te houden. Zij zorgt er ook voor, dat de doorstroming en de afvoer van water zonder problemen verloopt. Om dit te bereiken worden de tochten, wegsloten en ringvaarten door haar op de juiste diepte en breedte gehouden door ze uit te baggeren en het riet deels te verwijderen, deels af te maaien. De weggehaalde planten laat men enige tijd op de oevers drogen, waarna ze gehakseld en ter verbranding afgevoerd worden.
De landeigenaren hebben de plicht de daarop uitmondende sloten tussen de percelen, de zogenaamde kavel- of schouwsloten, te onderhouden zodat deze geen belemmering vormen voor

De oeverplanten worden mechanisch weggehaald

de doorstroming en afwatering. Deze onderhoudsplicht is vastgelegd in een verordening, waarin de procedure van het schouwen, de vereisten en de maatregelen na een eventuele afkeuring zijn omschreven.
De schouwmeesters hanteren in grote lijnen de volgende regels:
- Sloten, die breder zijn dan zes meter, de zgn. tochtsloten, worden in het midden geschoond door het HHNK, meestal door middel van 'maaiboten'.
- Aanwonenden, die nabij bruggen, dammen, duikers en/of andere kunstwerken wonen, hebben de plicht om vijf meter voor en vijf meter na dit kunstwerk de schouwplicht uit te voeren.
- Ca. 10% van het riet en biezen e.d. mogen in wegsloten, die breder dan vier meter zijn, blijven staan. Dit is niet alleen beter voor planten en dieren, maar biedt ook steun aan het wegbermtalud. Wegsloten die smaller dan vier meter zijn worden tot aan het talud van de wegberm schoongemaakt.
Ongeveer twee weken na de schouw ontvangen nalatige eigenaren een waarschuwingsbrief, waarna zij een week de tijd krijgen alsnog onderhoud te plegen. Drie weken later volgt een herschouw en wanneer de sloten dan nog niet zijn schoongemaakt wordt eventueel een boete opgelegd of laat het Hoogheemraadschap de sloten op kosten van de eigenaar schoonmaken. Hiertegen kan de betreffende eigenaar schriftelijk bezwaar maken.

Al vanaf het moment van de droogleggingwas het schouwen een taak van het locale bestuur, met name van de dijkgraaf en de hoogheemraden van het Waterschap de Beemster. Toen de polder was drooggevallen, zijn vrijwel direct de wegen aangelegd en beplant en de waterlopen gegraven en werden de percelen land uitgegeven. In 1616 werden de eigenaren door een aanplakbiljet op de hoogte gesteld van de regels waar zij aan moesten voldoen. Een aantal artikelen in deze zogenaamde keur of '*ordonnantie*' gingen over het schouwen.
Het schouwen zou elk jaar na St. Jacob (25 juli) plaats vinden en acht dagen van te voren door middel van aanplakbiljetten aangekondigd worden. Op de dag dat de dijkgraaf en hoogheemraden de sloten kwamen inspecteren werden de eigenaren geacht aanwezig te zijn en het werk, dat toen met de hand werd uitgevoerd, klaar te hebben. De controleurs gingen langs de percelen aan de hand van getekende kaarten; per perceel werden met potlood aantekeningen gemaakt in een boekje, later op kaarten. Mocht een eigenaar '*boete-schuldigh*' zijn, dan werd deze hiervan op de hoogte gesteld en kreeg hij acht dagen de tijd het werk alsnog naar behoren uit te voeren. Hierna volgde een herschouw; wanneer ook dan een tekort werd vastgesteld kon hij een derde schouw verwachten. Beide herschouwen betekenden wel een verdubbeling van de boete. Bleef de eigenaar in gebreke, dan liet het polderbestuur het werk uiteindelijk op zijn kosten door derden uitvoeren.
Het bestuur hield er kennelijk rekening mee, dat niet alle ingezetenen het schouwen zagen zitten. Eén van de artikelen omschrijft namelijk de straf bij tegenwerking:
'Niemand mag de dijkgraaf, hoge- en lage-heemraden, opper- en onderpol-

dermeesters, secretaris, landmeter en ook de dienaar van de dijkgraaf in de uitoefening van hun ambt tegenwerken op straffe van drie gulden boete en als hij een mes of geweer trekt 25 gulden, en als hij iemant van het college verwond gaat de rechter hand eraf.'

Uit de keur van 1626 blijkt, dat de praktijk wel eens afweek van de gestelde regels. Er moest een nieuw artikel in worden opgenomen: niemand mag een tocht-, weg- of kavelsloot of een molentocht '*vernauwen of verdammen*'. Ook wat betreft het gebruik van de sloten werden extra regels gesteld. Zo was het verboden vlas en hennep in de sloten te roten* (boete zes gulden) en met fuiken of staand want te vissen op straffe van inbeslagname van de gereedschappen en een boete van drie tot vijftig gulden bij herhaling of wanneer men van buiten de polder kwam.

Het bleek moeilijk het waterpeil in de hele polder op de juiste hoogte te houden. In sommige delen had men te kampen met wateroverlast en in 1627 besloot het polderbestuur enige '*slootwercken*' uit te voeren. Een aantal waterlopen zou verbreed en verdiept worden. Deze werken werden door middel van een aanplakbiljet aangekondigd... *'d'Een segghet d'ander voort'*...en precies omschreven. Een voorbeeld: *'Ontrent 200. Roed Sloots op dOost-cant vande Jisper wech/ streckende van de Schermerhorner Sloot af daer Noom Jan woont/ suyt aen tot aen den Oosthuyser wech op anderhalve Roed wijt/ vijf voet drie duym diep.'*

Deze diepte was echter niet overal haalbaar. Ook deze werken werden gecontroleerd en ook nu nog worden in een cyclus van zeven jaar diepteschouwen gehouden. In 1700 kwamen dijkgraaf en hoogheemraden tot de conclusie, dat men om deze diepte te halen soms veel zand uit de sloot moest spitten. Uit dit over het land verspreide zand bleek '*niet als unjer off harmoes/ Hoeffblad en ander quaad ende schadelyck onkruyd komd voort te spruyten'* waarmee andere landerijen werden besmet. In de nieuwe keur werd daarom opgenomen, dat, wanneer de eigenaar de aangegeven slootdiepte niet zou halen zonder veel zand uit te spitten, hij dit de dijkgraaf of secretaris moest laten weten. Deze zouden dan de landmeter inschakelen om de sloot te peilen en rapport op te maken van de toestand.

Lette men eerst vooral op de breedte en diepte van de sloten, in 1699 gaf het polderbestuur een keur uit die ging over de begroeiing in en langs de sloten. Men had gemerkt, dat steeds meer ingelanden het kroos uit hun sloten haalden en dat dit een goed

50
Keur
aangaande het kroosen vande
Kavel-Slooten
inde
Beemster
te doen bij de Eijgenaars vande Landen.

"Keur aangaande het kroosen vande Kavel-Slooten inde Beemster, te doen bij de Eijgenaars vande Landen" Eind 17e eeuw

* roten = het verwijderen van de zachte plantendelen, zodat de vezels overblijven

effect had op de waterhuishouding. Daarom werd nu alle eigenaren opgedragen in het vervolg *'...de kavelslooten behoorlijk te doen off laten suyveren van alle kroos, flab ende andere gewassen tot op den harden bodem toe; ook het Ried ende andere Ruygte uyt deselve te snijden ende schoon tot inde grond toe daar uyt te halen ende 't selve alles tot vier voeten hoog boven de gloyinghe van 't land te leggen...'*

De dijkgraaf en hoogheemraden zouden voortaan jaarlijks voor de maand mei een inspectieronde maken. Op die dag moesten de plantenresten van het land gehaald zijn. Wanneer bleek, dat men deze na de schouw weer op de slootkant of zelfs in de sloot had terug gegooid, dan werd een dubbele boete opgelegd.

In de daarop volgende eeuwen veranderde er opvallend weinig aan de artikelen rond het onderhoud van de sloten. Er werd in vergaderingen wel gesproken over het *'jagt'*, waarmee men de dijken vanaf de ringvaart schouwde, en over het onderhoud van de twee schouwwagens, die regelmatig gerepareerd moesten worden. Uit de boeken blijkt, dat de heren de schouw afsloten met een gezellig samenzijn, want in 1739 staat bij de uitgaven een post van wel *f*110 gulden 17 stuivers voor *'verteringen'*.

In 1869 waren de wagens nog steeds in gebruik, want toen besloot men beide op te laten knappen. Dit zou *f*384,- kosten, een heel bedrag. Was het niet verstandig een nieuwe wagen aan te schaffen en één van de oude te laten schilderen? Op de volgende vergadering werd ingebracht, dat een nieuwe wagen *f*1200,- moest kosten,

Eeuwenlang werden de sloten met de hand schoongemaakt, zoals hier in de Zeevang.

Ca 1915, Schouwschuit van het Waterschap 'Beemster', met geheel rechts de heer H. Zijp en daarnaast de heer P. Otjes Mz. *(foto uit archief HGB)*

terwijl men slechts *f*700,- voor deze post had gereserveerd. De aanschaf van een wagen op een veiling in Amsterdam bleek de ideale oplossing te zijn. Inclusief transportkosten was men *f*286,80 kwijt.

Uit de notulen van vergaderingen van de schouwende instanties valt op te maken, dat er altijd weer enkele eigenaren in gebreke bleven en op hun verplichtingen gewezen moesten worden. Ook in de rondvraag van de vergadering van de hoofdingelanden dd. 8 december 1966 komt dit onderwerp weer ter sprake en er wordt voorgesteld '*om het nalatige op kosten van de overtreder uit te voeren (politiedwang)*'. De voorzitter wilde liever niet tot deze maatregel overgaan en vond, dat '*men deze problemen niet via een enkele richtlijn vanachter een bureau kon afdoen*'.
Het artikel, dat eigenaren verplicht waren hun helft van de aan hun grond grenzende sloot te onderhouden, wilde ook nogal eens tot problemen leiden. Per overtreding moest een onderzoek worden gedaan naar de '*schuldige*', want uit ingezonden brieven blijkt het niet altijd duidelijk te zijn wie verantwoordelijk was voor de slechte staat van onderhoud. Zo protesteerde een inwoner aan de Purmerenderweg in 1969 tegen de afkeuring van zijn sloot, omdat hij deze tot de klei had laten uitbaggeren, zodat hij '*ruimschoots aan de gestelde eizen voldoet*'. Zijn buurman was naar zijn mening verantwoordelijk voor zijn eigen helft; die had een hoge elzenhaag, waarvan het blad in de sloot viel; daarnaast had hij aan het einde van de sloot een soort dam gemaakt. De briefschrijver wenste niet op te draaien voor het gedrag van zijn buurman.
Het Waterschap de Beemster heeft in de zestiger jaren van de vorige eeuw veel geïnvesteerd in de verbetering

van de waterbeheersing. In 1962 werden het gemaal 'Jacobus Bouman' en 'Wouter Sluis' in gebruik genomen en zijn door het hele gebied tientallen stuwen, 580 pendammen en 70 duikers gemaakt. Daarnaast werden 314 km sloot verbreed, verdiept of uitgebaggerd. Hiervan stelde het Waterschap de ingezetenen middels een brief op de hoogte; nu zij hun werk hadden gedaan werd de medewerking van de eigenaren en gebruikers van de gronden gevraagd, zodat met '*drie tot vier meter beneden A.P. rustig kan leven en werken*' (nu houdt men vijf meter beneden N.A.P. aan).

De toename van deze obstakels in de waterlopen leidde echter tot een nieuw probleem: het ontwateringsplan met de vele afdammingen werkte zo stagnerend, dat het '*opnemen van vele tochtgedeelten in een vaarprogramma niet meer lokt*'. Te vaak moesten de schuitjes van de ene naar de andere sloot overgebracht worden. Het waterschap vroeg het polderbestuur daarom om '*uitbreiding van de schouwvloot*'.

Deze vloot bestond tot dan uit twee kleine, door machinist S. Visser gemaakte boten, die ongeveer *f*200,- aan materiaal hadden gekost. Wanneer het Waterschap meerdere bootjes tot haar beschikking zou hebben, kon zij deze van tevoren op bepaalde plaatsen als overstapboten neerleggen, zodat het schouwen sneller zou verlopen. In het archief is niet terug te vinden, of aan dit verzoek gehoor is gegeven. Bij de schouw van 2002 werden in plaats van overhalen kraanwagens gebruikt om de schuitjes naar een andere sloot te verplaatsen.

Het Waterschap de Beemster is in 1980 toegevoegd aan het Waterschap de Waterlanden, dat op haar beurt in 2003 met Uitwaterende Sluizen in Hollands Noorderkwartier en vier andere waterschappen is gefuseerd tot het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Deze instantie is sindsdien verantwoordelijk voor het waterbeheer boven het Noordzeekanaal en op Texel. Voordat de schouw plaatsvindt wordt het riet in de sloten en vaarten met behulp van mechanische middelen verwijderd.

Vier honderd Schouwmeesters controleren de 17.000 km. waterlopen. Tegenwoordig schouwt men in de Beemster aan de hand van kaarten per boot of met de auto en loopt men het land in; de stand van zaken wordt op een lijst bijgehouden. Dit jaar is enkele schouwmeesters gevraagd de gegevens in een GPS-systeem in te voeren en komend jaar zal er als proef een helikopter ingezet worden.

Wat betreft de plichten van de ingezetenen is er weinig veranderd als je de artikelen van de laatste verordening leest. Daaruit blijkt ook de gemakzucht van sommige eigenaren; in 2005 en 2006 constateerde men een toename van het aantal waarschuwingen. Aan de andere kant was het aantal definitieve dwangsommen in 2007 veel lager dan het jaar ervoor. Dit jaar zijn de sloten vanaf 19 october door de schouwmeesters gecontroleerd.

Bronnen:

Waterlands Archief: Waterschap de Beemster - Inv 6486 t/m 6589

Kölker, A.J. – *Kroniek van de Beemster*, Alphen aan de Rijn 1981

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, regio Beemster - de heer P Honingh

Museumstukken: Voedselzak

Geert Heikens

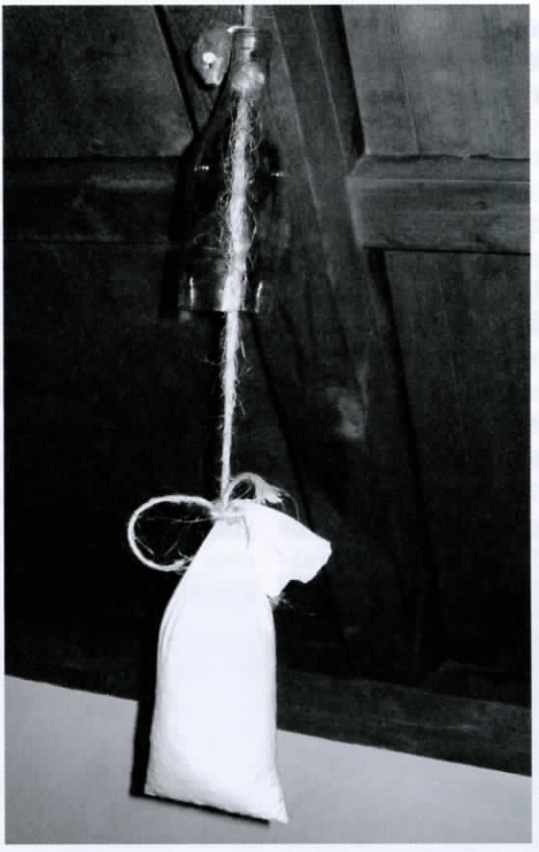

Wist u dat….

Een fles, een zak met inhoud en een muis. Samen aan een touw. Dat zijn de ingrediënten van een prachtig ensemble. Er was een tijd dat diepvriezers, koelkasten en blikgroente nog niet bestonden. Drogen was een van de veelvoorkomende vormen om voedsel te bewaren. In dit geval zijn het erwten in een zak. Ze hangen in het voorraadhok op zolder bij Betje. Te wachten op consumptie. Maar ook muisjes moeten de voedselarme winter doorkomen. Een voorraadzak is dan ook een '*rooftocht*' waard. Maar zie: eenvoud siert de mens. De gladde fles boven de zak voorkomt dat de muis bij de voorraad kan komen.
Ter geruststelling: het is een kunststof muisje.

Namens museum Betje Wolff

Zomerstal - een oud Noord-Hollands gebruik.

D. Schuijtemaker

Eigenlijk is een definitie van het 'verschijnsel' zomerstal heel eenvoudig: "alles wat er na het schrobben van de veestal in het voorjaar als de koeien naar buiten gingen werd gedaan om deze bedrijfsruimte wat aan te kleden noemen we nu zomerstal"

Dit 'aankleden' vindt zijn oorsprong in het feit dat een boerenfamilie vijf zomermaanden metterwoon naar een hoek van de stal vertrok. Een eenvoudig kamertje, 'het staltje' werd dan opgebouwd van demontabele schotten en vloerdelen (beunen). Zelfs demontabele bedsteden werden wel tegelijk met het staltje voor zes maanden opgebouwd. Bijna altijd achter op de koegang dicht bij de achterdeur, de darsdeuren en de kazerij. Heel praktisch, daar waar het werk plaatsvond, daar waar het manvolk in- en uitliep, daar waar de haard was en waar gekookt werd.

Zo was de koegang vijf tot zes maanden per jaar het domein van vrouwen. Immers de vrouw met haar dochters of meiden, die ook de kaas- en boterbereiding verzorgden, namen dan bezit van dit actieve achterdeel van de boerderij. Zonder hierover regels te volgen was een wollen- of kokosloper over de lange gang bijna een eerste aanzet om 'in huis' verplicht te zijn de

Zomerstal in het Agrarisch Museum Beemster (foto Jan Jobsis)

klompen bij de deur uit te trekken. Men leze hierover in de door Hildebrand (1814-1901) geschreven 'De Noordhollandse boer' en 'De Noordhollandse boerin' (zie bijlage), waarin gewag wordt gemaakt van properheid en zeer praktische inslag.
Teer op ondermuren aanbrengen bedekte netjes de van koemest en gier vlekkerig geworden wanden. Zwart geteerde beunen in de groep verbreedden de gang en waren tevens veilig tegen vallen of verstappen in deze mestgoot.
Ik heb heel veel 'opgetutte' stallen gekend en allemaal heel verschillend, al naar de instelling, de smaak en de portemonnee van de boerin. Er werd ingericht met verf 'drie stientjes roôd, drie stientjes geêl', witkalk, schelpen, duinzand, groen en gele estriken, schoon stro, vers aangebrachte aarde, witte of rode gordijntjes, uitgeblazen eieren, porseleinen of aardewerk borden, 'stalskuttels' genoemd, niet gebruikte winterspullen, als (arren) sleden, doofpot, kachel- en haardgereedschap. Platen van koeien en paarden uit tijdschriften of van kalenderbladen konden het hooischot sieren.
Er zijn heel weinig tekeningen en foto's, noch boedelbeschrijvingen van zomerstallen. Een geschreven, heel gedetailleerd overzicht vond ik in de boedelbeschrijvingen van mijn betovergrootvader Dirk Schuijtemaker, gestorven 16 juni 1883 en van mijn betovergrootmoeder Elisabeth Appel, gestorven 24 juni 1890. Beiden stierven in de zomer, nog wonend op de

Dirk Kz. Schuijtemaker
26 november 1797 - 16 juni 1883

Elisabeth Appel
9 maart 1804 - 24 juni 1890

Op den Koegang

Zes Schilderijen, Kanarievogel met Kooi, hanglamp en vijf paardenbitten op acht gulden . 8 .

Honderd veertig stal Schotels en borden op twintig gulden . 20 .

negen Stoven, een tafeltje, gemakkoffertje, pijpenstander, lampje en meektaan op zes gulden . 7 .

tafeltje met drie Stoelen, Kamerbezem, koperen doofpot op zes gulden . 6 .

een Canapé op tien gulden . 10 .

een vloerkleed, twee loopers en een karpet op dertig gulden . 30 .

tien Stuks haardgereedschap, een petroleum Stel en haardstelletje op zes gulden . 6 .

een aanregt op drie gulden . 3 .

daarop en daarin twee koffijkannen, een lamp, drie trekpotten, een partij diverse haardwerk, een theebus, een mandje met messen, lepels en vorken op zeven gulden . 7 .

een tafeltje, twee trommels, strijkijzer, yzeren potje, twee Komforetjes, koperen Ketteltje, eenige schotels en borden, zetmes en eijzerenrak op drie gulden . 3 .

Op den Koegang: uit de boedelbeschrijving van de zomerstal bij het overlijden van Dirk Schuijtemaker op 16 juni 1883

boerderij 'Mijn Genoegen 1820' in Grosthuizen. De stal was geheel in zomertooi. Een zo gedetailleerd overzicht van de boedel was nodig omdat er onder hun 33 erfgenamen tien nog minderjarige achterkleinkinderen waren. Verder erfden er twintig kleinkinderen, waarvan er ook nog enkele minderjarig waren. Van hun negen eigen kinderen waren er in 1883 en 1890 nog drie in leven. Het echtpaar was respectievelijk 85 en 86 jaar oud.

op den Koegang. –		
twee schilderijen, een lantaarn, vogelkooi, vier paardendekken en twee stuks koper op een gulden	1	.
een gangloper en eenige vloerkleeden op vijf gulden	5	.
een canapé op tien gulden	10	.
een tafeltje en daarop een jappenstandaar, theepot en een mandje met messen, lepels en vorken op drie gulden	3	.
eerste stal een gemaskoffertje, twee schotels, acht bordjes, twee bak, ketel en kachelplaat op drie gulden	3	.
tweede stal vier schotels, acht bordjes en een pennant tafeltje op drie gulden	3	.
derde stal vijf schotels, acht bordjes, en een koperen koffiepot op vier gulden	4	.
vierde stal vijf schotels en negen bordjes op twee gulden	2	.
vijfde stal vijf schotels en acht bordjes op twee gulden	2	.
zesde stal zes schotels en zes bordjes op drie gulden	3	.
zevende stal zes schotels en acht bordjes op drie gulden	3	.
achtste stal zes schotels en acht bordjes op drie gulden	3	.
negende stal zeven schotels en negen bordjes op drie gulden	3	.
tiende stal zeven schotels en zeven bordjes op vier gulden	4	.
elfde stal zeven schotels en zes bordjes op drie gulden	3	.
een kastje en daarop een lamp en een koffiekan op drie gulden	3	.
een vuurtafeltje, ijzerenpot, koffiepot, schenkketel, twee bak, zes stuks divers haardgereedschap, een petroleumstel en een zetmes op vier gulden	4	.
een tafeltje, een aanrecht en daarin eenig aardewerk tot dagelijksch gebruik en een trom.		
Per transport	49 6	.
meltje op drie gulden	3	.

Op den Koegang: uit de boedelbeschrijving van de zomerstal bij het overlijden van Elisabeth Appel op 24 juni 1890

Bronnen:
Familiearchief Schuijtemaker

Bijlage:

Uit de Camera Obscura: ***De Noordhollandsche Boerin***
".....Indien gij zindelijkheid zien wilt die het hart goed doet, kom dan haar boerderij binnen. Het is hier niet de Zaansche en Broek-in-Waterlandsche kleingeestigheid, die op muilen rondsluipt, en alle meubelen en huisraad spaart, wrijvende, poetsende, en gladmakende wat zij niet zou durven gebruiken; maar een heldere reinheid, die altijd wascht en schoonhoudt en blinken en glanzen doet, temidden van het veelvuldigst, het onophoudelijkst gebruik. Zie deze lange rij van ter halfmanshoogte afgeschotene appartementjes, over bijna de geheele lengte der boerderij; de beschotten en posten alle spierwit, en blinkend koperwerk daartegen opgehangen; den vloer met zand bestrooid en in figuren aangeveegd. Gij zoudt er met uw besten rok in gaan zitten. Echter, zijn dit dezelfde plaatsen waar des winters de beesten staan. Uit de groep (goot), die er langs heen loopt, zoudt ge immers melk lusten! Maar zie nu de karn, de kaastobbe, de pers, de kuipen, de doeken, de koppen waarin de kaas haar zout en haar vorm krijgt: het is alles even zuiver en lekker om aan te zien. Het hout is ruw en het koper glad van 't schuren....."

Zwaansvliet

Katja Bossaers

Nu een replica van de toegangspoort van Zwaansvliet op initiatief van het echtpaar Völlmar van het Beemster Arboretum verrijst aan de Neckerweg is het een goed moment om de geschiedenis van deze grote buitenplaats nader te beschouwen.

Zwaansvliet was echter niet gelegen aan de Neckerweg, maar aan de Volgerweg, ongeveer daar waar nu de snelweg A7 loopt. In 1628 werd de buitenplaats gebouwd door François van Oss, de middelste zoon van Dirck van Oss. Dirck was, samen met zijn broer Hendrick als 'stille vennoot', de grootste investeerder in de droogmaking van de Beemster. Bij de verkaveling in 1612 verkregen zij ruim éénzevende van de uitgegeven grond. In de jaren daarna kochten ze nog veel grond aan, vooral in de zuidoosthoek. Na de dood van Dirck in 1615 en de kinderloze Hendrick in 1621 erfden Dirck's zoons deze landerijen. Alle drie bouwden er een buiten: Dirck junior, dijkgraaf 1618-1666, ook aan de Volgerweg naast François (ze maakten zelfs een binnendoorlaantje met een brug over de Oostersloot), en de jongste, David, in de knik van de Purmerenderweg.

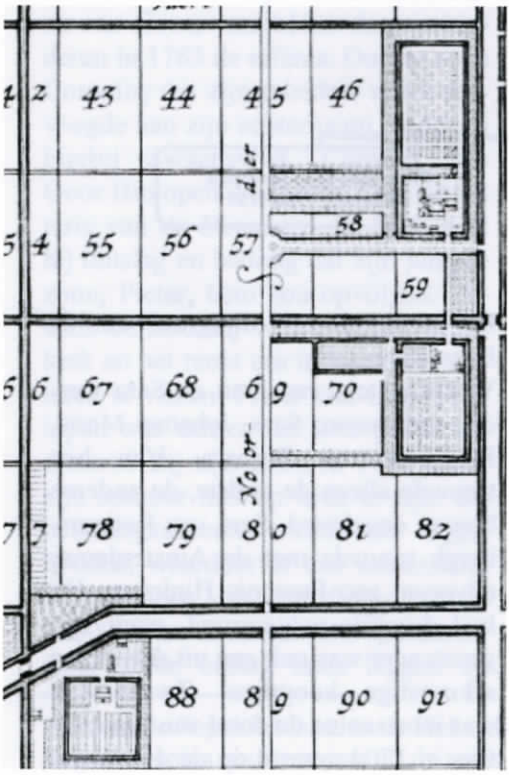

De drie buitenplaatsen van de broers Van Oss. 'Zwaansvliet' stond op de kavels PK69, 70 en 71. Over PK59 loopt het 'binnendoorlaantje'.

François van Oss was koopman in Amsterdam, hij leidde het handelshuis dat zijn vader had opgericht. Hij bekleedde ook de functie van hoofdingeland in het polderbestuur van de Beemster tot zijn dood in 1638. Zijn eerste vrouw, Anna Pels, verdronk bij het oversteken van het IJ. François hertrouwde met Sara Wijs, dochter van Guiljaem Wijs, een net als de gebroeders Van Oss uit Antwerpen afkomstige koopman die ook land in de Beemster bezat. Bij haar kreeg François een dochter, Sara. Sara van Oss was de enige erfgenaam van het fortuin van haar vader, en erfde dus ook Zwaansvliet. In 1653 trouwde ze met mr. Joan van Reijgersbergh, afkomstig uit een Zeeuws regentengeslacht.

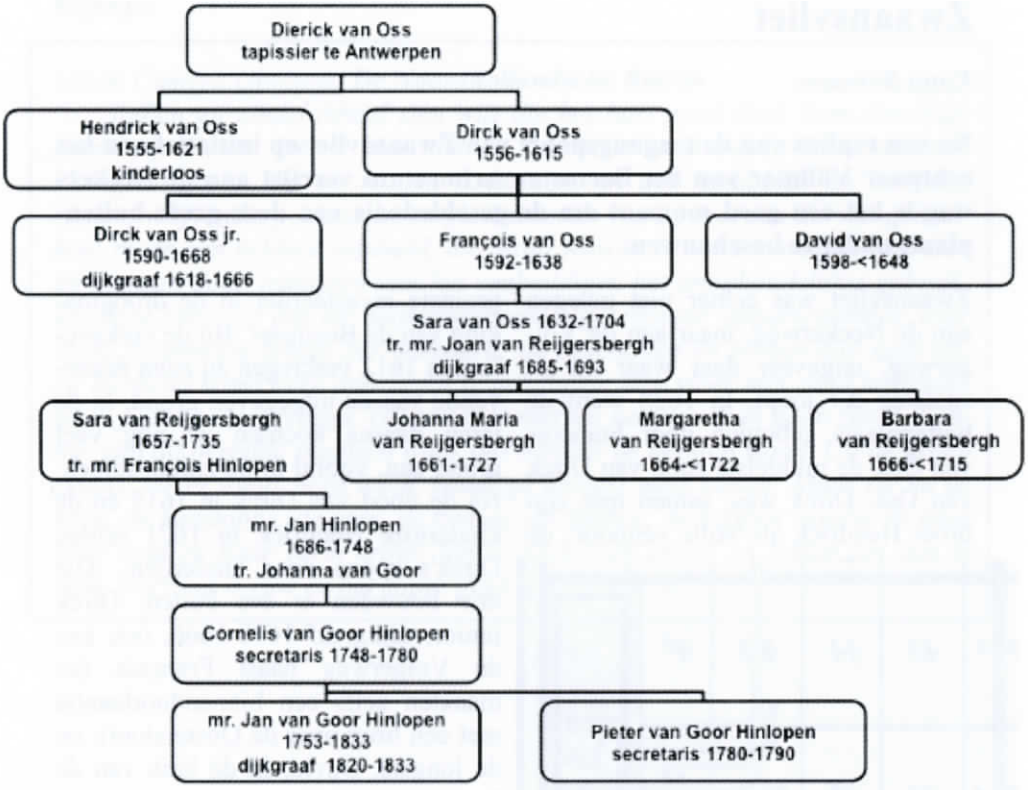

Zijn tante Maria was beroemd geworden toen ze haar man Hugo de Groot in een boekenkist uit slot Loevesteijn, waar hij gevangen zat, wist te smokkelen. Joan was vroedschap van Middelburg en afgevaardigde van Zeeland in de Admiraliteit van Amsterdam. Sinds 1662, nadat Sara van Oss officieel haar geërfde landerijen op haar man's naam had laten overboeken, was Joan hoofdingeland van de Beemster. Voor deze functie was immers het bezit van tenminste 20 morgen land vereist. Enkele jaren later erfde Sara nog meer Beemster kavels uit de nalatenschap van haar oom, dijkgraaf Dirck van Oss. Van 1685 tot zijn dood in 1693 was mr.Joan van Reijgersbergh zelf dijkgraaf van de Beemster.

Vier dochters van Joan en Sara werden volwassen: Sara, Johanna Maria, Margareta en Barbara. Van hen trouwde alleen de oudste, de anderen bleven ongehuwd. Sara van Reijgersbergh trouwde met de Amsterdamse advocaat mr. François Hinlopen. Hij had dezelfde achtergrond, want zijn grootvader was ook een uit Antwepen afkomstige koopman. Zwaansvliet was intussen na de dood van Sara van Oss in 1704 vererfd op de drie ongehuwde zusters Reijgersbergh. De langstlevende van hen was Johanna Maria die in 1727 overleed. Bij testament legateerde zij haar hofstede

Zwaansvliet aan haar neef, mr. Jan Hinlopen. Hij bekleedde, net als zijn vader en grootvader, een functie bij de Admiraliteit van Amsterdam. Als commies van de convooien en licenten (een soort belastingambtenaar) was hij medeverantwoordelijk voor de inning van de heffingen op de in- en uitvoer van goederen. Dat leverde hem, naast de opbrengsten van zijn vermogen, een aardig inkomen op. In 1742 werd zijn jaarinkomen geschat tussen vijf- en zesduizend gulden. Sinds 1725 was Jan Hinlopen ook hoofdingeland van de Beemster. Hij overleed in 1748.

Na de dood van zijn weduwe, Johanna van Goor, verdeelden de drie kinderen in 1763 de erfenis. Oudste zoon Cornelis, die zijn moeders naam toevoegde aan zijn achternaam, verkreeg hierbij Zwaansvliet. Cornelis van Goor Hinlopen was vanaf 1748 secretaris van de Beemster. In 1780 nam hij ontslag en bedong dat zijn jongste zoon, Pieter, hem zou opvolgen. Tevens behield hij zijn zitplaats in de kerk en het recht om in Beemster wateren te vissen. Pieter van Goor Hinlopen was echter niet zo'n goede secretaris. Bij zijn dood in 1790 bleek zijn kantoor niet op orde te zijn. De belastingkohieren waren niet bijgehouden, waardoor er een achterstand bij het innen van de heffingen van *f* 63000 was ontstaan. Het polderbestuur wilde beslag laten leggen op zijn nalatenschap, maar de weesmeesters van zijn woonplaats Purmerend staken daar namens de twee minderjarige kinderen een stokje voor. Uiteindelijk werd een accoord bereikt dat niet-afgedragen belastingen van de Beemster voorrang kregen bij de afhandeling van de nalatenschap.

Hoewel Cornelis van Goor Hinlopen al in 1794 was overleden, verdeelden zijn twee nog in leven zijnde kinderen de erfenis pas in 1805. Zoon Jan verkreeg daarbij Zwaansvliet. Mr. Jan van Goor Hinlopen maakte carriere in het stadsbestuur van Purmerend. Hij was van 1782 tot 1795 lid van de vroedschap en werd in 1789 en 1790 tot burgemeester gekozen. In de Franse tijd bleef hij als Orangist zonder bestuurlijke functies, hoewel hij in 1804 hoofdingeland van de Beemster werd. Pas na het herstel van de onafhankelijkheid keerde hij terug op het toneel. Zo was hij aanwezig op de Vergadering van Notabelen in 1814 waar de nieuwe Grondwet van het Koninkrijk werd opgesteld. Sedert 1816 was hij lid van Provinciale Staten van Holland. In datzelfde jaar werd hij benoemd tot burgemeester van Purmerend.* In 1820 werd hij bovendien dijkgraaf van de Beemster. De laatste jaren van zijn leven woonde Jan permanent op Zwaansvliet. Bij de invoering van het Kadaster in 1832 was dit het enige huis dat in de hoogste klasse werd aangeslagen. De

*Tijdens de Republiek hadden de Hollandse steden een college van vier burgemeesters. Zij werden voor een jaar uit de leden van de vroedschap gekozen. Uit de aftredende burgemeesters werd er één herkozen voor nog een jaar om de continuïteit te waarborgen. Na 1795 werd dit systeem afgeschaft. De Fransen introduceerden de maire die met de assessoren het dagelijks bestuur van de stad vormde. In 1813 is dit gehandhaafd als burgemeester en wethouders. Jan van Goor Hinlopen is dus zowel burgemeester 'oude stijl' als 'nieuwe stijl' geweest.

grootte van het huis bedroeg 1310 m^2. Aan landerijen in de Beemster had hij bijna veertig hectare. Mr. Jan van Goor Hinlopen overleed op 80-jarige leeftijd op 6 oktober 1833.De erfgenamen, zijn dochters Jacoba Anna en Clara Elisabeth, verkochten in januari 1835 in openbare veiling onder andere de buitenplaats Zwaansvliet, dat omschreven werd als: een kapitale herenhofstede met beneden- en bovenkamers, zo behangen als onbehangen, met keuken, kelder, tuinmanswoningswoning met stallingen met daarbijbehorende plantsoen, vijver en singels. Koper was Trijntje Pan, een oorspronkelijk uit Enkhuizen afkomstige vroedvrouw. Zij was de weduwe van de schoenmaker Jan Fabritius, die in 1825 een boerderij aan de Westdijk in de Beemster had gekocht. Op 1 mei 1835 hertrouwde Trijntje met Jan Roda, bode van de Beemster. Zes jaar later scheidden zij echter van tafel en bed.

In december 1854 kwam het inmiddels zeer vervallen buiten met de bijbehorende landerijen voor ruim *f*30000 in bezit van Pieter Koning. Het herenhuis werd kort daarna gesloopt en de beplanting gerooid. Het poorthuis en de fraaie toegangspoort met de allegorische beelden Fortuna (lot) en Prudentia (voorzichtigheid) bleven voorlopig gespaard. De beelden gingen begin twintigste eeuw naar het Rijksmuseum. Het poorthuis werd rond 1920 afgebroken en de poort sneuvelde uiteindelijk bij de aanleg van de A7.

Bronnen:

Waterlands Archief, Polderarchief Beemster (1607-1934), Oudrechterlijk archief Beemster, transportregisters (1612-1811), Kadaster Beemster

Jacobus Bouman, *Bedijking, opkomst en bloei van de Beemster, voorafgegaan door eene beschouwing van den vroegeren toestand van Noord-Holland* (Purmerend 1857)

De Beemster jaren van Jac. Jongert

Jack Otsen

Aan het eind van zijn leven, tijdens een lange sanatoriumopname, schreef Jac. Jongert (1883-1942) zijn levensverhaal, getiteld 'Herinneringen van een boerenjongen'.

Hij kijkt terug op z'n jeugdjaren als boerenzoon in de Enge Wormer, zijn opleiding tot tekenleraar in Amsterdam en zijn aanstelling op de Stadstekenschool in Purmerend, daarna z'n eerste stappen als reclamevormgever voor de drankenhandel van de Wed. G. Oud Pz. en voor uitgeverij Muusses.

In 1918 verhuisde Jongert met vrouw en kinderen naar Rotterdam, waar hij naam maakte met zijn reclamewerk voor Van Nelle. Tot voor kort sierden de emaille reclameplaten van deze koffie-, thee,- en tabaksfabrikant menig winkelpui. Deze gewilde verzamelobjecten zijn tegenwoordig alleen nog in musea te bewonderen. Zijn geelrode winkelblik voor koffie kreeg een prominente plaats in het Museum of Modern Art in New York. Ook in het Purmerends Museum is een aparte zaal gewijd aan zijn affiches , tekeningen en reclame-uitingen.

Over Jongerts Purmerendse en Rotterdamse jaren is al uitvoerig gepubliceerd, hoewel het nog steeds wachten is op een omvattende monografie. In zo'n overzichtswerk zal aandacht moeten worden geschonken aan zijn Beemster jaren, ook al heeft Jongert hier slechts twee en een half jaar gewoond. Om precies te zijn van 10 september 1908 tot 21 februari 1911.

Jac. Jongert op latere leeftijd (Collectie Purmerends Museum)

Zelf schrijft hij hierover: *Daar ik in Amsterdam moest werken* (naast de avondschool in Purmerend gaf Jongert overdag les aan een tekenschool voor meisjes in Amsterdam) *besloten wij in de laatste plaats te gaan wonen. De huur was dragelijk, het was een vrijstaand huisje met in de huiskamer een uitzicht over het weiland op de Beemsterdijk. Er stonden twee huizen naast; het huis direct naast ons werd bewoond door een veehan-*

Koffieverpakking; ontwerp Jac. Jongert

delaar en daarnaast een tuinder. De buren waren eenvoudig en hartelijk bij een ontmoeting buiten, verkeer hebben wij er niet mee gehad.

Hoewel Jongert abusievelijk Purmerend als woonplaats noemt, blijkt uit de overige informatie dat het om een woning in de Beemster ging. Het bleek nog een hele klus om te achterhalen om welk huis het ging. in de burgerlijke stand stond Jongert met zijn echtgenote Catharina Geerke ingeschreven op de Zuiderweg A nr 159b, later gewijzigd in 160[2] .

Aangezien de Zuiderweg toenmaals nog geen aaneensluitende nummering kende, is er aan de nummering van de huizen het een en ander gewijzigd. Dus de hulp ingeroepen van Jan de Groot, deskundige op het gebied van de bewoningsgeschiedenis van de Beemster. Op de kiezerslijst van 1910 stond de naam Jongert vermeld, maar die gaf nog geen uitsluitsel over de exacte locatie van zijn woning.

Een advertentie in Schuitemakers Purmerender Courant, jaargang 1910 bracht ons verder. Hierin werden twee woningen te koop aangeboden, waarvan één bewoond door de heer J. Jongert. Na enig speurwerk in het Waterlands Archief gaf de notariële akte, waarin de publieke verkoop was vastgelegd, de ontbrekende informatie. De Amsterdamse architect J. Vrieling bleek in 1906 voor eigen rekening twee naast elkaar staande huizen te hebben gebouwd op het land van J. Doets. Over de tochtsloot lag een gezamenlijke brug voor de huurders J. Jongert (vanaf 1908) en H. Bos. Met de kadasternummers in de hand kon Jan de Groot mij vertellen om welke huizen het ging. Het huis van Jongert op een perceel van 2 are en 50 centiare kreeg D1295 als kadastraal nummer. Met dit nummer kon Jan de Groot mij vertellen dat het ging om het huis Zuiderweg 149.

Nog enkele keren komt de Beemster ter sprake in Jongerts levensverhaal. Zo schrijft hij over zijn buurman: *Het was in deze dagen dat een buurman, die vette koeien in de wei naast ons had lopen, bij mij in het voortuintje kwam zitten terwijl ik wat plantjes in de vette Beemster klei potte. Het was een aardige, oude en rijke boer; hij praatte over alles en nog wat en vroeg mij waarom ik, die zoveel met kinderen kon spelen er zelf geen had. Ik kon niet veel anders doen dan glimlachend nog een paar plantjes in de klei zetten.*

Jongert wijdt overigens weinig woorden aan de geboorte van zijn zoon Jan in april 1910. Wel meldt hij dat hij in 1908 samen met zijn echtgenote lid is geworden van de Sociaal Democratische Arbeiderspartij (SDAP), afdeling Purmerend. Hij is een gevierd spreker op 1 mei-bijeenkomsten, terwijl Catharina zich actief inzet voor het vrouwenkiesrecht.

In 1911 verhuist Jongert naar Purmerend. Eerst in de Julianastraat en korte tijd later krijgt hij de voormalige stads timmerwerf aangeboden, ook bekend als Het Witte Huis aan de Beemsterringvaart. Nog één keer komt de Beemster ter sprake in een fragment, waarin Jongert verhaalt over het bezoek van enkele leerlingen: *Op de Amsterdamse school had ik een club van alleraardigste leerlingen, meisjes van een jaar of achttien, goed van bouw en prettig eenvoudig van manieren. Verschillenden kleedden zich in de zomer in een hemdjurk - modern in die dagen - van dunne zelfbedrukte stof. De verhouding tussen ons was uitstekend, ik ging vertrouwelijk met hen om. Op een mooie zomerdag kwamen twee van hen naar Purmerend. ik haalde ze van de tram, het was prachtig zonnig weer. Ze droegen alleen die dunne jurk over hun slanke gestalte en het was mij of de figuren van Botticelli's Prima Vera levend waren geworden. Het werd een prettige dag met in de tuin zitten en wandelen. Op de wandeling werden de kinderen meegenomen* (in 1911 was dochter Eleonora geboren) *in de korrie. Op de Beemsterdijk werd het spelletje gespeeld naar beneden rollen, dat was met zo'n Botticelli-figuur een feestelijke emotie.*

In het Witte Huis, waar Jongert van 1912 tot 1918 met veel plezier heeft gewoond, ontving hij zijn vrienden en zakenrelaties. Naast Jacob Muusses,

De Rust *foto: André Blokdijk*
(Collectie Purmerends Museum)

Jan Dirk Schuitemaker, Kas Oud en dominee Hugenholtz had hij contact met de Beemster aannemer en timmerman H.J. Brand. Voor deze laatste maakte de Purmerendse architect J.J.P. Oud in 1912 het ontwerp voor zowel zijn woning (thans Zuiderweg 159) als voor het interieur. Een interieurfoto laat ook de schoorsteen zien, waarin een op paneel geschilderde voorstelling van een arbeider rustend op een schop.

Dit kunstwerk is van Jac. Jongert en is tegenwoordig te zien in het Purmer

ends museum, samen met het buffet voor Jongert, dat Brand in 1911 maakte naar ontwerp van Oud.
Kort voor zijn verhuizing naar Rotterdam brengt Jongert nog een afscheidsbezoek aan zijn buurman op de Zuiderweg, waaraan hij de volgende zin wijdt: *Deze laatste dagen ging ik nog eens naar mijn boerenkennis in de Beemster om een paar kaasjes in reserve te kopen.*
Al na enkele maanden ontviel hem in Rotterdam zijn echtgenote, die bezweek aan de Spaanse griep. Enkele jaren later hertrouwde Jongert met Jo van Seggern, een oud-leerlinge van hem. Ze was het meisje, dat hem in Purmerend was komen opzoeken en met wie hij van de Beemsterdijk was afgerold.

De citaten komen uit de handgeschreven memoires van Jac. Jongert uit 1941, getiteld 'Herinneringen van een boerenjongen'. In 1986 maakte dochter Paula Jongert een getypte versie, waarvan de auteur gebruik heeft gemaakt.

Reacties van lezers

Dat sommige lezers ons blad zeer nauwgezet lezen mag blijken uit de volgende opmerkingen over de Nieuwe Schouwschuit 2008, die we bij monde van de heer C. de Waal kregen:

Blz. 7: drukkerij Oosterling moet zijn ***Oosterink.***
Blz. 14: G. van Visser is ***G. Vas Visser.***

Colofon

De Nieuwe Schouwschuit is een uitgave
van het Historisch Genootschap Beemster

Redactie:
G. Ernsting, V.S.E. Falger
J. de Groot, J. de Jong

Redactieadres:
Zuiderweg 176
1461 GN Zuidoostbeemster
E-mail: johan.dejong@planet.nl

Omslag en Druk:
Hoogcarspel Grafische Communicatie

Vormgeving:
Johan de Jong

Oplage:
500 exemplaren

Het Historisch Genootschap Beemster:
Secretariaat:
Raadhuisstraat 29,
1462 KH, Middenbeemster
e-mail: info@historischgenootschapbeemster.nl
website: www.historischgenootschapbeemster.nl

Niets uit deze publicatie mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISSN: 1876-0112